

מצפיקים ביגה

פנינים, האדות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע

מאת בעמח"ס
"באר צבי"

פרשת שלח

הרגיש אפילו בשמים, כי קרקע א"י קדושה עצומה יותר משמים שעל חו"ל, עיי"ש. ויש להאריך הרבה בענין זה, אך אין כאן מקומו].

'הגדול מחבירו'...

ויעלו בגגב ויבא עד חברון (יג, כב)

איתא בגמרא (סוטה לד:) שהלך כלב ונשתטח על קברי אבות שינצל מעצת המרגלים.

פשטות הביאור הוא על פי מה שאמרו חז"ל (אבות ב, ד; ברכות כט.) 'אל תאמין בעצמך' וכו', ולפיכך אף על פי שכלב כבר היה מודע לכך שדרכם היא רעה שיש להישמר ולהינצל מהם, מכל מקום טרח עוד להתפלל על עצמו לבל ימעד וילך אף הוא בדרכם.

אולם הגאון הגדול רבי נתן גשטטנר זצ"ל, הוסיף בזה ביאור נפלא - לשם מה נזקק כלב להתפלל על עצמו שינצל מעצת המרגלים - על פי מאמר חז"ל (פסחים מט:) "שנה ופירש - קשה מכולם", ובביאור הדבר כתב מרנא ה'חתם סופר' זי"ע (בשם מורו הגאון מו"ה מענדלי לילג זצ"ל) על פי דברי הגמרא בסוכה (נב.) "כל הגדול מחבירו - יצרו גדול ממנו", ולכן זה ששנה מתחילה, היה יצרו גדול, שהרי למד תורה, ואילו כשפירש, נותר עם אותו יצר גדול שהיה לו מתחילה, ולכן קשה מכולם, שהרי יש לו מלחמה קשה בעוד שנעדר הוא את כלי המלחמה - היא התורה, כדי להתמודד עמה בהצלחה.

ומעתה יש לבאר כענין זה גם לגבי מעלת ארץ ישראל, שהרי איתא בגמרא (כתובות עה, מנחות מב.) שתלמיד חכם מארץ ישראל עדיף משניים כמותו המצויים בחוצה לארץ, וביאר בשיטמ"ק (כתובות שם) שזאת משום שאויר ארץ ישראל מחכים (ב"ב קנח:) ומרומם את יושביה, ומאחר וכך יש לומר שגם יצרו של היושב בה גדל בהתאם.

ומעתה מובן חששו של כלב, שאמנם עתה הוא במצב שיכול לגבור על יצרו, אבל שמא זהו דוקא מחמת שמצוי הוא בתוך ארץ ישראל, אבל כשיהיה בדרכו חזרה אל בני ישראל שבמדבר, מבלי שתהיה לו מעלת ארץ ישראל, יקשה עליו שוב לגבור על יצרו אחר שנתעלה וכן"ל.

[א"ה: מתירוצו עולה כי מה שאמרו 'אורא דארץ ישראל מחכים' שייך אף לזמן שקודם שנתקדשה ארץ ישראל על ידי כיבוש עולי מצרים. אולם בספר 'צפנת פענח' למרן הגאון רבי יוסף רוזין מרוגוטשוב זצ"ל (תרומות פ"ג ה"א) ביאר הטעם ש'אורא דארץ ישראל מחכים', משום שקדושת האויר של ארץ ישראל נתקדש בראייתו של משה רבנו, עיי"ש. וזה הרי היה רק לאחר מכן. ואולם מאידך מצאנו ב'דרשות החתם סופר' (ח"ב דף שכד-ג) שכתב כי משה רבינו ע"ה כשהגיע לגבול א"י הרגיש אור נפלא וקדושה עצומה, מה שלא

מחשבה שעשתה פרי...

וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל וגו' (יג, כו)

כתב רש"י: מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה (סוטה לה.).

הקשו המפרשים, שהדבר סותר לכאורה את הנאמר לעיל (פסוק ג) "כָּלֶם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה", ופירש רש"י: "כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו". הרי מבואר, שהליכתם בעצה טובה היתה, שאם לא כן הרי שאף באותה שעה לא כשרים היו.

עוד יש להעיר, מדוע מרמזת התורה על כוונתם הרעה של המרגלים בעת הליכתם - רק כעת, עם שובם? מדוע לא נרמז הדבר בפסוק כבר בעת הליכתם עצמה?

אולם כבר ביאר ה'אמרי אמת', וכעין זה ב'חתם סופר' (ד"ה והנה אותה), כי אמנם בעת הליכתם של המרגלים היתה עצתם לרעה, אולם לא היה זה אלא בבחינת 'מחשבה רעה', אשר אין הקב"ה מצרפה למעשה, וכמבואר בקידושין (לט:). משום כך, באותה שעה - לא היה מקום להזכיר את מחשבתם הרעה של המרגלים, שהיתה חסרת חשיבות, ואף נחשבו הם באותה שעה לכשרים.

אולם לאחר שהוציאו המרגלים את מחשבתם הרעה מן הכח אל הפועל, והוציאו את דיבת הארץ רעה - הרי שמעתה יש מקום להאשימם אף על מחשבתם הרעה שמלכתחילה, שהרי כבר אין זו 'מחשבה' בעלמא - אלא מחשבה העושה פרי, אשר הקב"ה מצרפה למעשה, כפי שמבואר בגמרא (שם מ.).

מעתה מובן, שדוקא לאחר שובם של המרגלים, ולאחר שעשתה מחשבתם פרי - יש מקום להזכיר את המחשבה שהיתה כבר מלכתחילה, בשעת הליכתם, ולציין כי היתה לרעה כפי שהיו המעשים עצמם לבסוף...

עמידה בנסיונות

וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָמַר יְהוָה אֵלֵינוּ... אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא (יג, לב)

נתקשו המפרשים: הכיצד יתכן שראשי בני ישראל בדור המדבר - דור דעה שראו בעיניהם את מתן תורה ואת כל הניסים, נכשלו בעוון חמור שכזה? ואמנם תירוצים ופרושים רבים נאמרו בפרשה זו.

ונציע בזה את פירושו המקורי של מרן רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל, כי כאשר באו אנשים גדולים אלו אל ארץ ישראל, שרתה עליהם רוח הקודש וראו את כל הדורות העתידיים שיהיו שוכנים בארץ הקודש, גם אותם אלה שעתידיים לחטוא, כפי שלדאבון הלב חוזים אנו בדורותינו. על כן נקהלו ואמרו: מוטב להשאר במדבר ולא להכנס לארץ. זו כוונת אומרם "ארץ אוכלת יושביה". כי קדושת הארץ אינה סובלת את היושבים בה שאינם נוהגים בה בקדושה, וסופם שתפלטם הארץ ותקיאם. הוא שנאמר "ושם ראינו את הנפילים" - אלו האנשים שיפלו ממדריגתם ויטמאו עצמם בחטאים.

על כך ענו להם יהושע וכלב: "טובה הארץ מאד מאד עלה נעלה וירשנו אותה", כלומר למרות הכל עלינו לעלות ולעמוד בכל הנסיונות, ולא לחשב חשבונות שמים ולהרהר אחרי הבטחתו יתברך. וזה אפוא היה חטאם של המרגלים.

לאור זאת ביאר מרן הגרי"ז פשר דברי הטור והשו"ע (סי' תקפ"ו) שכתב שיום י"ז באלול נקבע לתענית בעבור שמתו בו המרגלים, וכבר הקשה ה'בית יוסף' על אתר, למה התקינו להתענות על כך, אדרבה, שמחה הוה לן למיעבד, ד'באבוד רשעים רנה' (משלי יא, ז).

אולם להמבואר הרי שבחטאם היתה כוונה לשם שמים, כאשר ראו ברוח הקודש כי יעשו בה חטאים כבדים, אמנם חטאם היה שכיון שהקב"ה ציוה אסור היה להם לעשות חשבונות. ('האיש על החומה', וספר 'כרם חמד').

לולי תורתך שעשועי...

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתֵכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי נִתֵּן לָכֶם וְגו' (טו, ב)

תמה בזה הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, מה מקום לצוות כעת את ישראל על מצות נסכים שקיומה שייך רק בכניסתם לארץ - אחר שרק כעת התבשרו על הגזירה הקשה שלא יכנסו לארץ.

והקושי מתעצם לאור דברי ה'תנא דבי אליהו' (פכ"ט) שפרשה זו נאמרה להם כדברי ריצוי לאחר שנענשו וכבר נשבר לבם בקרבם, ואמר לו הקב"ה למשה 'לך ותרצה אותם בדברי תורה', והלא אין זה ריצוי אלא אדרבא הגדלת הצער והעצמת הכאב, שהרי הם מנועים כעת מלקיים מצוה זו.

ברם, ביאר הגרמ"ש זצ"ל, מכאן אנו למדים מה נורא ועצום כוח התורה, שכאשר פתח משה בפרשת נסכים, היתה עריבות ומתיקות

התורה גדולה כל כך, עד ששכחו לחלוטין מכל הגזירה הנוראה ההיא, וחזר להם לבם בנעימה. כששומעים שיעור תורה משה רבינו, אין לך ריצוי גדול מזה לישראל, וכבר אין להם נפקא מינה אם יכנסו לארץ אם לא, יש עליהם לברר הלכותיה של תורה. נורא ונפלא!

הגדרם לחטא המקושש

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית (טו, לה)

ביאור נפלא בסמיכות פרשת ציצית לפרשת המקושש כתב בספר ה'כל-בו' (סימן ל"א), בזה הלשון:

וכתב ה"ר אשר ז"ל (ספר המנהגות עמ' 173, וכו"ה בספר ההשלמה), מנהג כל ישראל שלא לצאת בשבת בלי מנעלים ובלי טלית או גלימא. (והובא להלכה ברמ"א סי' ש"א ט"ז). והטעם, כדי שיזכור שהוא יום שבת קדוש לאלוקינו, ולא יבא לידי חלול שבת. וע"ז חטא מקושש, על שלא נהג כמנהג זה, ויצא בלא טלית ולא היה לו אות. ועל כן נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית. כדכתיב 'למען תזכרו'.

ויש אומרים טעם אחר, [וכן הוא ב'דעת זקנים לבעלי התוספות' כאן], שבשעה שנתחייב המקושש מיתה, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתפלה [בתפילין] 'למען תהיה תורת ה' בפיך' (שמות יג, ט), וצויתי שלא לנושאם בשבת, אלמלי היה נושאם זה - לא היה מחלל שבת, והיה נזכר מן המצוה. אמר לו הקב"ה, הריני קובע מצות ציצית, שתהיה נוהגת בשבת. עכ"ל ספר ה'כל-בו'. [ולכאורה צ"ב בטעמים הללו, שהלא מבואר בפסוק שהמקושש עבר על חילול שבת במזיד, שהרי התרו בו].

והנה לפי הטעם הראשון שהביא ה'כל-בו', שיש לזכור את יום השבת על ידי הבגדים, מובן החיוב בהחלפת הבגדים לשבת, וכפי שדורשת הגמרא בשבת (ק"ג.) מהפסוק בישעי' (נח, יג) 'וכבדתו' - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך בחול. ובירושלמי (פאה ח' ז') למדו זאת מפסוק ברות (ג, ג) עיי"ש. [ברמב"ם (פ"ל משבת ה"ג) מבואר שזהו חיוב מדברי סופרים, אולם החתם סופר (בחיידושו לשבת קי"ח, ובש"ח א"ח סי' קס"ח) כתב בכוונת הרמב"ם שהוא הלכה למשה מסיני].

ובביאור הנפקא מינה שבין דרשת הבבלי לירושלמי, יעויין בספר 'באר צבי' (תנינא סי' מ"ז), ובנידון שם בארוכה האם יש חיוב להחליף גם המנעלים, שלכאורה זה תלוי האם המנעלים הם בכלל מלבוש, עיי"ש.

ואולם לפי דברי הכל-בו הנ"ל נראה, שעני שאין לו מלבוש אחר לשבת, ואינו יכול לקיים דין שינוי בגדים אלא רק במנעלים, אזי בודאי יהיה מחוייב להחליף עכ"פ את מנעליו, [אפילו אם ננקוט שאין המנעלים בכלל מלבוש], וזאת כדי שיהא אצלו היכר וזכרון שהוא שבת.

ואכן מסופר על הגה"צ רבי זלמן בהר"ן זצוק"ל, שהיה עני כה מרוד, עד שאפילו בגדים מיוחדים לשבת לא היו לו, רק בגד עליון, ומכל מקום היה מחליף בנעלי היום חול את השרוכים כדי שיהיו מיוחדים לש"ק.

לעילוי נשמת

הרה"ג ר' שלמה זלמן ב"ר אלתר דוד גרטנר זצ"ל,

נלב"ע כ"ו סיון תשפ"ג

תנצב"ה